

Globale utsikter – norske muligheter

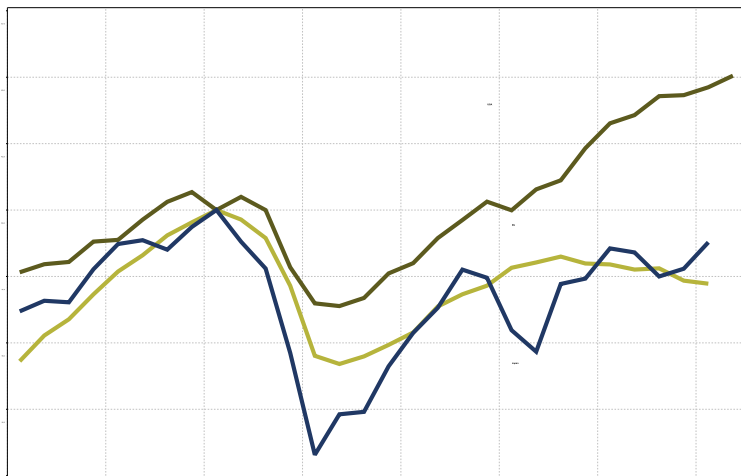

Samfunnsøkonomisk
analyse

Prosin-konferansen
Grimstad 12. august 2013

USA fortsetter innhenting, EU faller tilbake

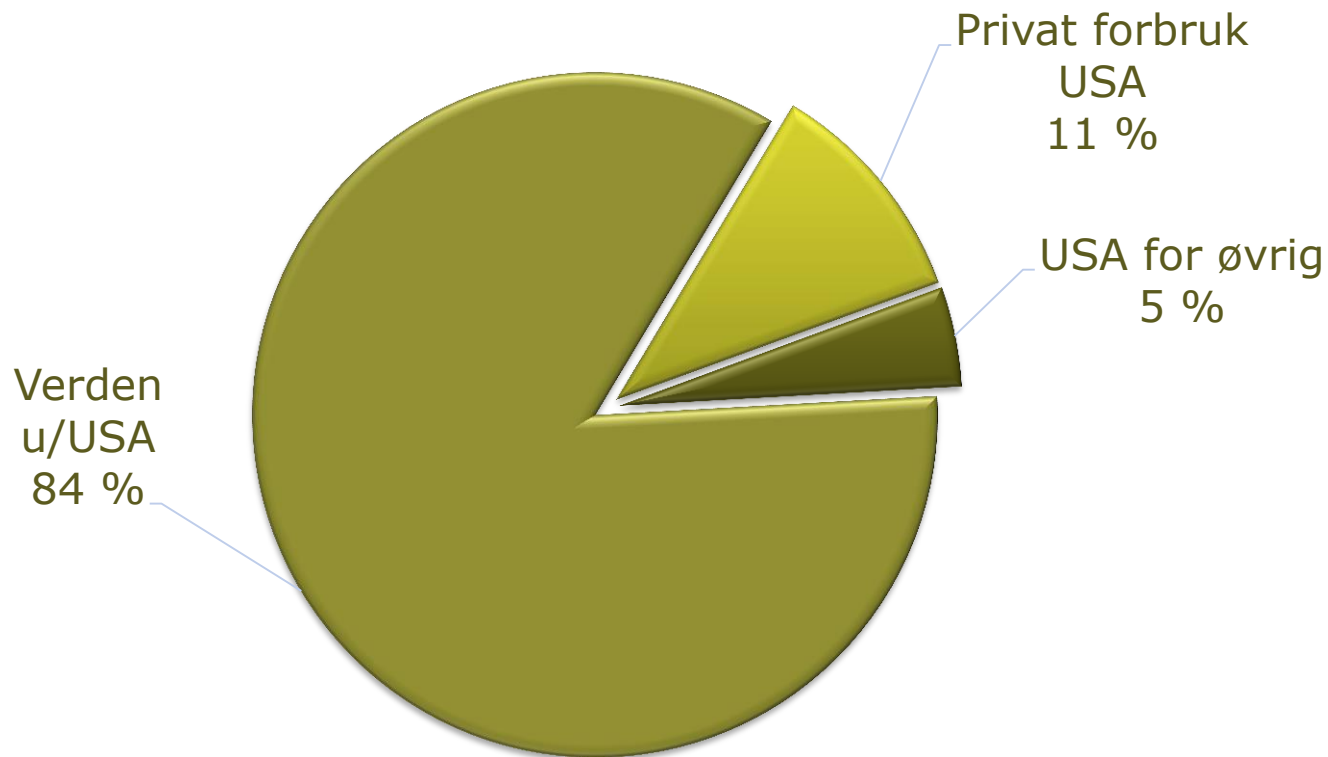
BNP, sesongjustert. 1. kvartal 2008 = 100

- Finanspolitikken skiller EU og USA
- Kun Euro-exit som får veksten tilbake?
- To mulige årsaker:
  1. Troika stopper kreditten
  2. Folket gjør opprør
- Japan har økt inflasjonsmålet, og gjennomfører en veldig ekspansiv pengepolitikk.
- Yen har svekket seg med nesten 20% fra 2012

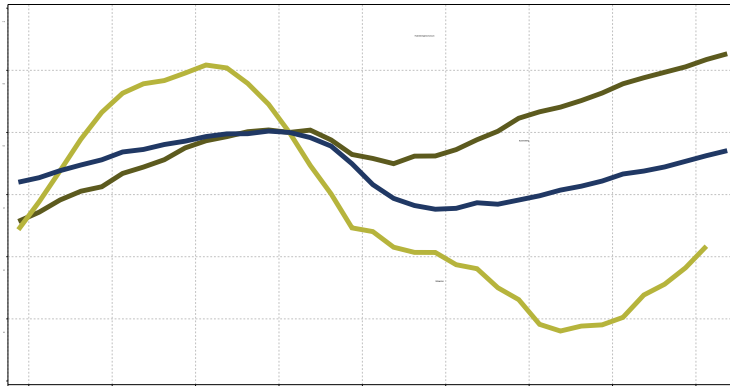
Verdensøkonomien avhengig av amerikanske husholdninger

Verdens BNP

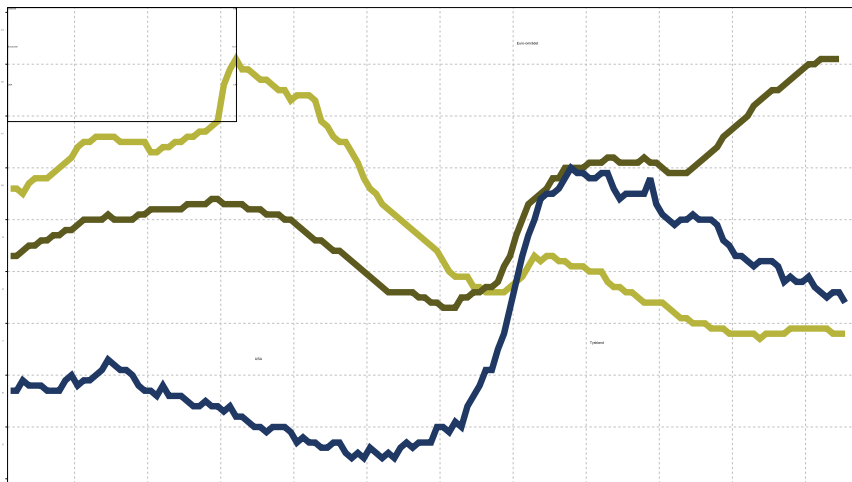
Blandet fra USA

Amerikansk konsum, sysselsetting og boligpriser.
Sesongjustert, 1. kvartal 2008=100

- 2,2% vekst i 2012
- Bare 1,4% fra 2. kv. 2012 - 2. kv 2013
- Sysselsettingen vokser langsomt, bare litt mer enn befolkningsveksten
- Boligmarkedet har snudd!
  - 5,5% vekst i 2012

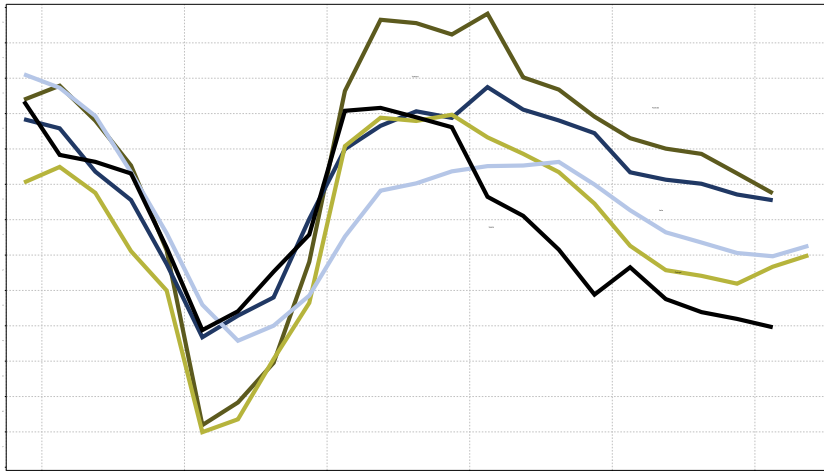
Ledigheten i euroområdet stiger raskt

- Tredje fase av krisen
- Ledigheten har nådd 12,2% i euroområdet
  - I Spania og Hellas er den 27%
  - 60% blant de under 25 år
- Ledigheten har steget også i Tyskland
- Kun moderat nedgang i USA
  - Ledigheten ned fra 10% i oktober 2009 til 7,4% i juli i år
  - Men 1,5% har forlatt arbeidsstyrken

Negativ vekst i Europa

BNP, vekst fra samme kvartal året før

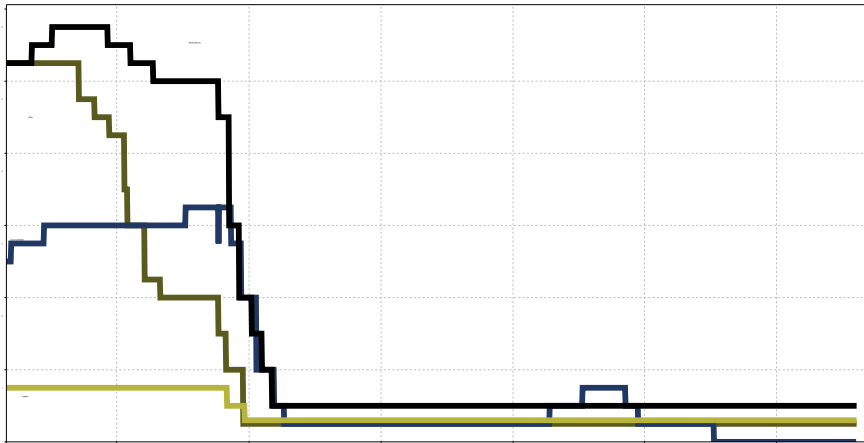
- Euroområdet: -0,6% i 2012 og -0,6% i 2013 Q1
- Finanspolitikken har skylda
- Noe mer optimisme å spore i Tyskland, fra forventningsindekser
  - IFO-indeksen (bedriftsledere) opp signifikant
  - ZEW-indeksen (investorer) stiger også
- Penger og garantier må overføres fra nord til sør

Splittelse blant økonomer om innstramming

Svært ekspansiv pengepolitikk

Sentralbankenes styringsrenter, prosent

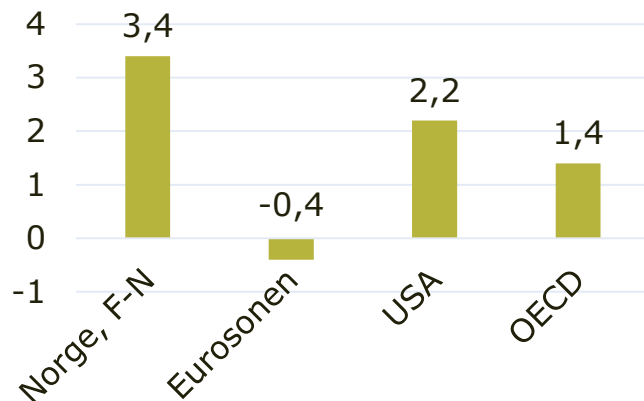

- 5 år med nær null rente
- Kvantitative lettelsler
- FED Kjøper obligasjoner "i ubegrensede mengder".
  - 0-0,25 rente så lenge ledigheten er over 6,5% (7,4) og inflasjonen er under 2,5% (1,8)
- ESB kan kjøpe "ubegrensede mengder" statsobligasjoner i andrehåndsmarkedet dersom landene aksepterer krisehjelp

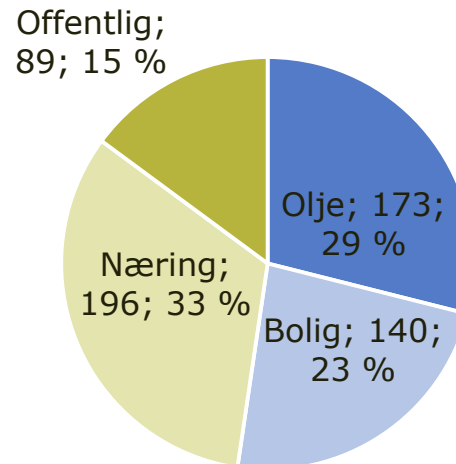

Annerledeslandet

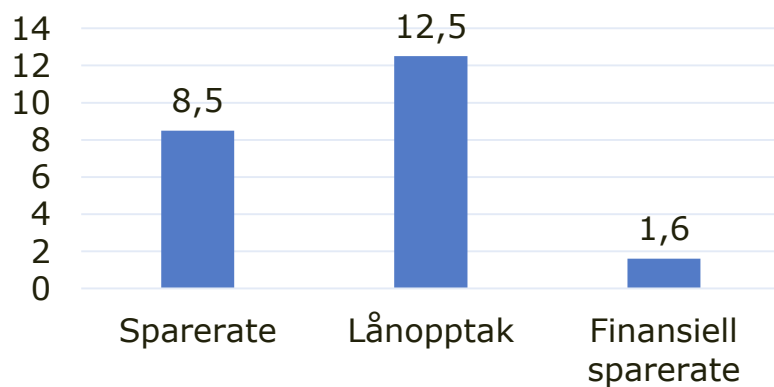
BNP-vekst 2012

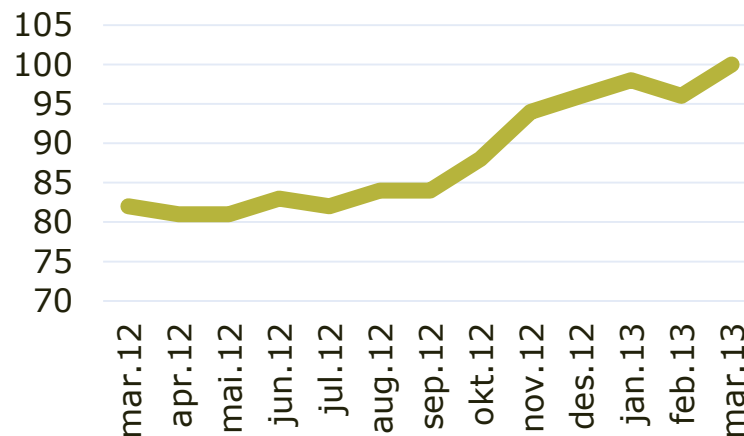
Investeringer 2012, mrd. kr.

Hush. sparing 2012, andel av disp. Innt.

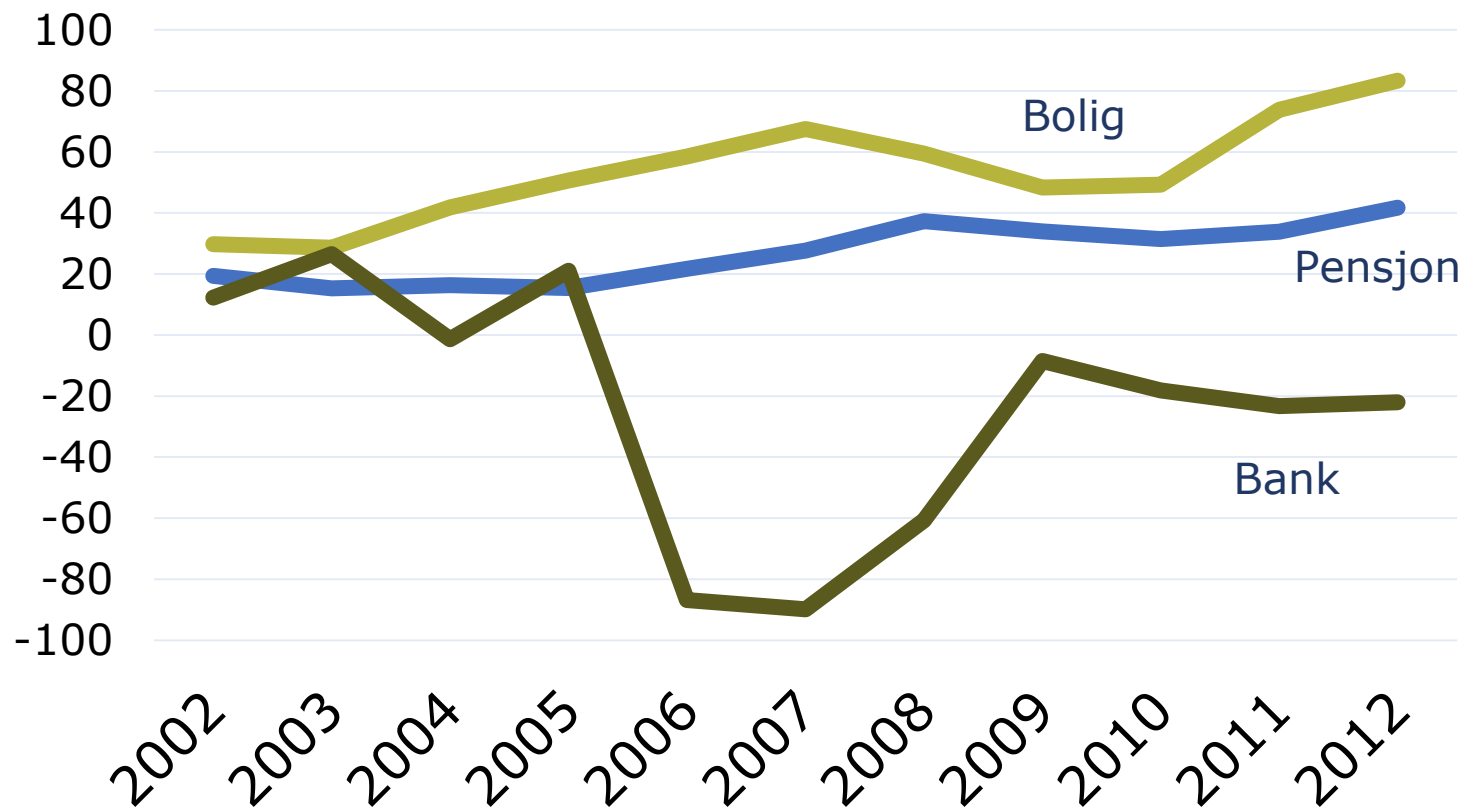

Ledighet

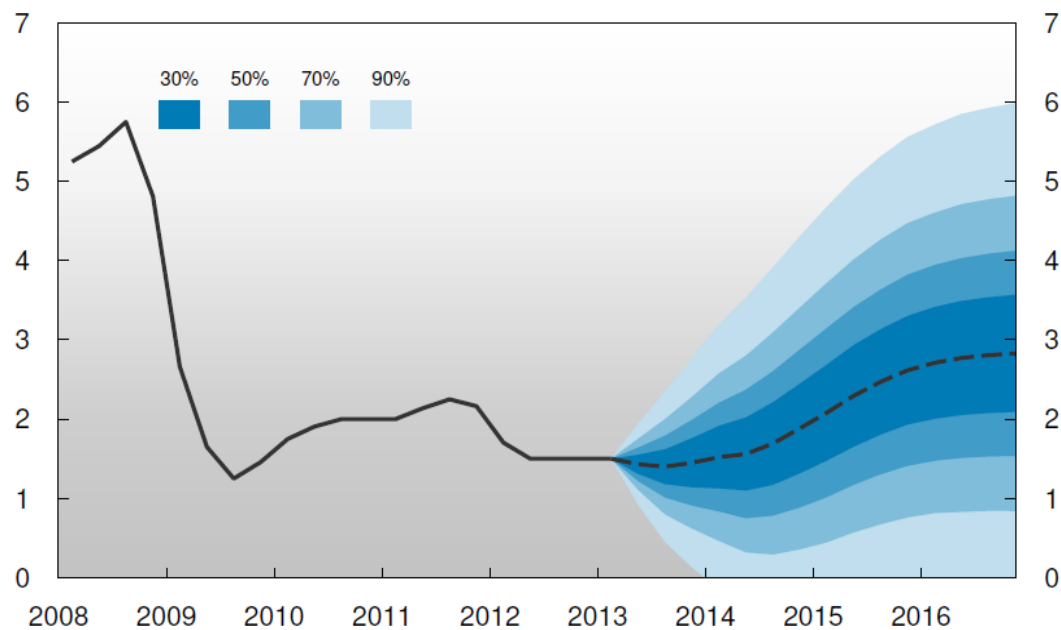
Sparingen havner i boligmarkedet

Husholdningenes sparing. Milliarder kroner

Norges Bank «vil gjerne» øke renta

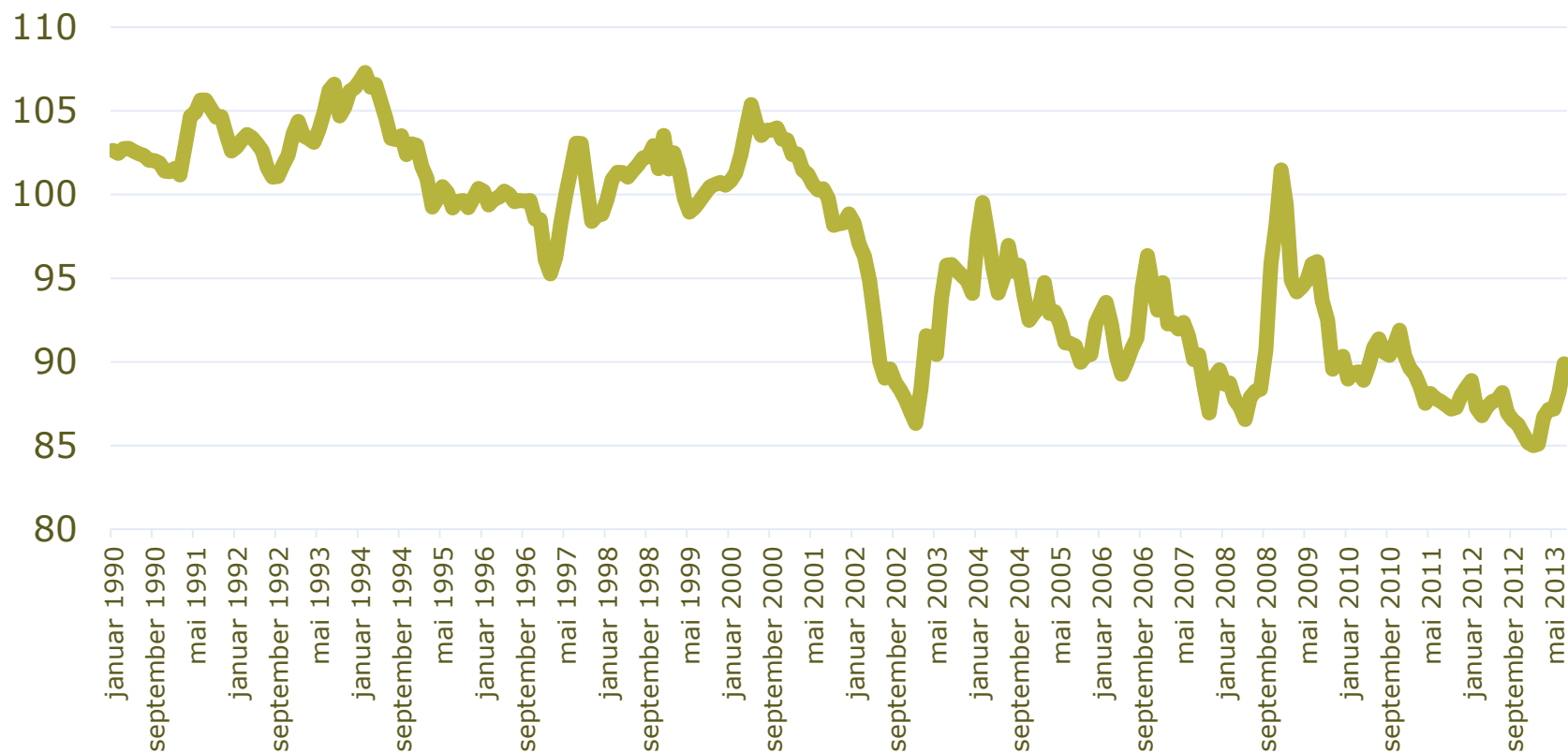
Figur 1.10a Anslag på styringsrenten i referansebanen med sannsynlighetsfordeling. Prosent. 1. kv. 2008 – 4. kv. 2016

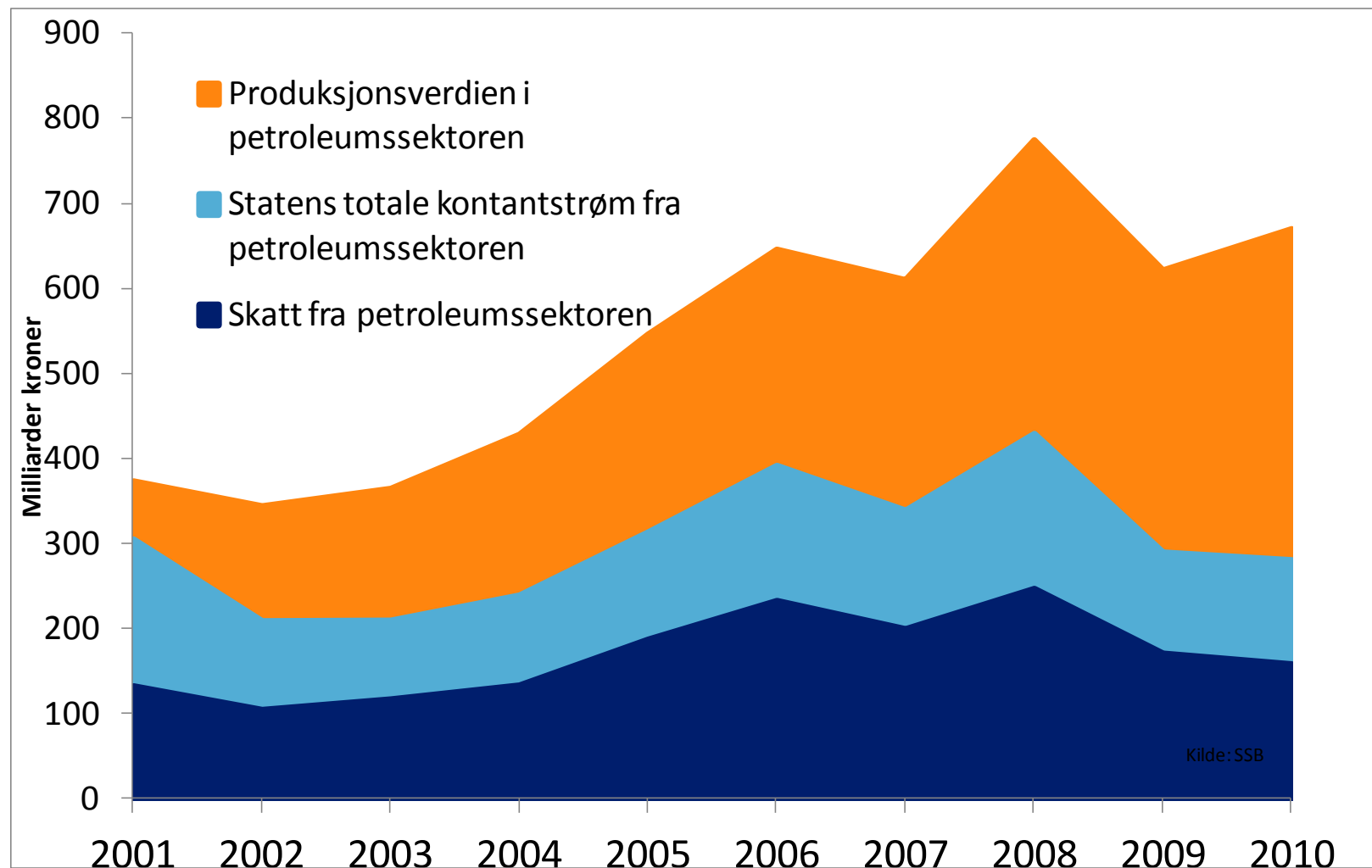
Kilde: Norges Bank

Krona blir rekordsterk

Importvektet kronekurs

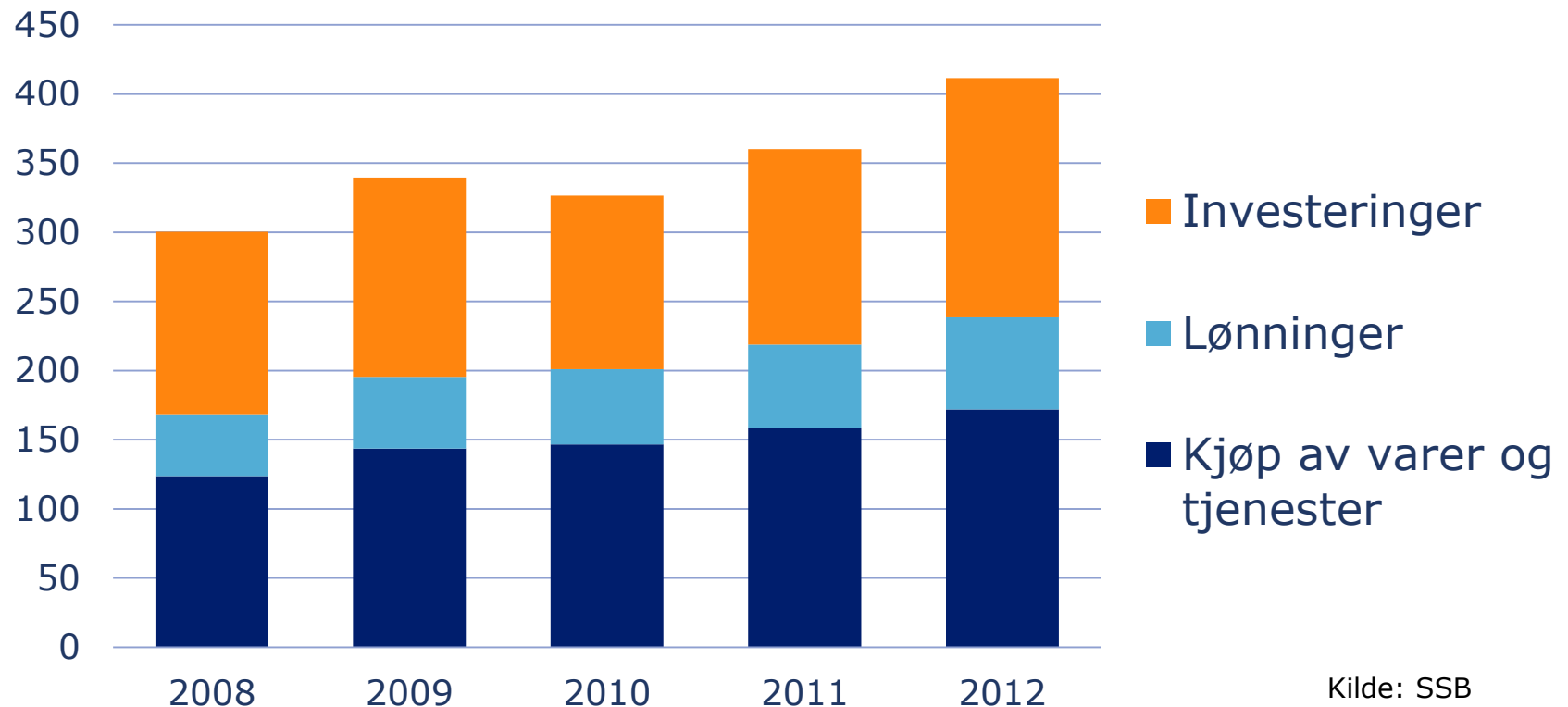

Staten får stadig mindre av oljen

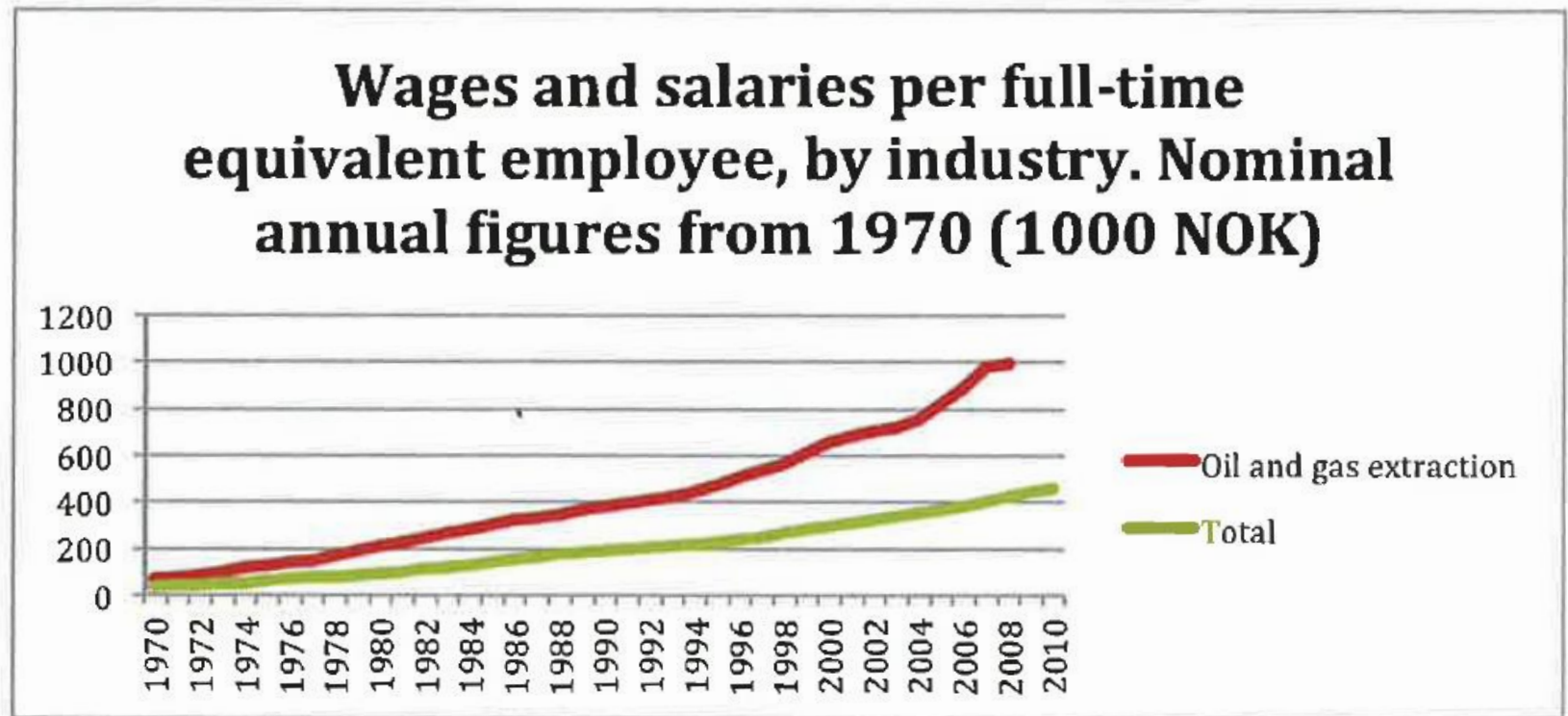

Etterspørsel fra petroleumsvirk. over 400 milliarder kroner i 2012

Etterspørsel fra petroleumsvirksomheten. Milliarder kroner

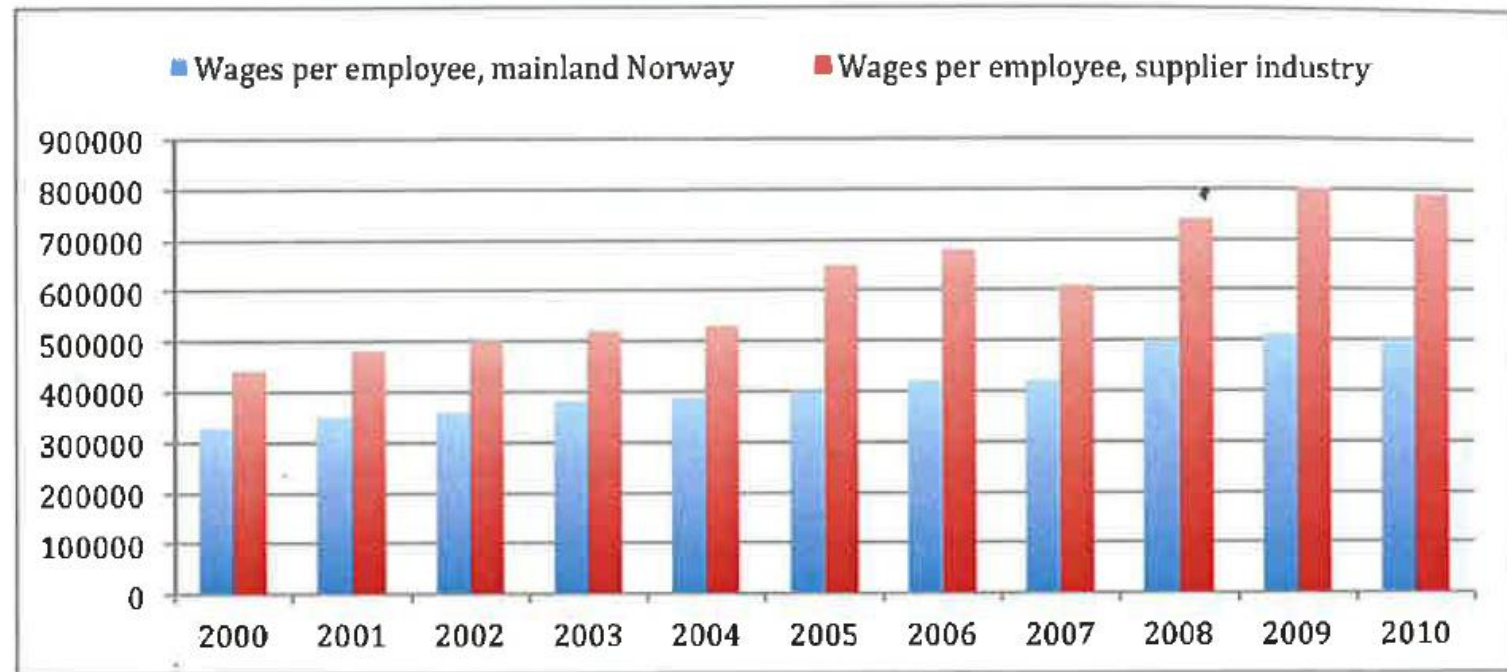
Lønningene i petroleumsindustrien har skutt i været

Figur 14: Source: Norwegian Central Bank

Figur hentet fra masteroppgaven til Korbu og Eriksen, BI: The petroleum Industry and the petroleum rent

Også i leverandørindustrien

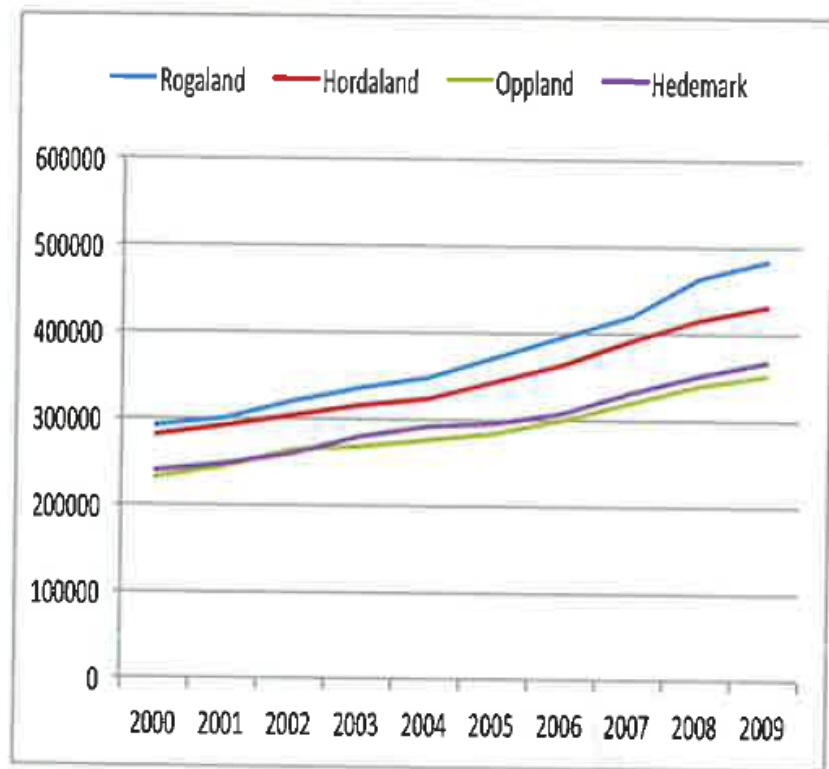
Figur 29: Source: Menon Business Economics 2012, data are in NOK.

Figur hentet fra masteroppgaven til
Korbu og Eriksen, BI: The petroleum
Industry and the petroleum rent

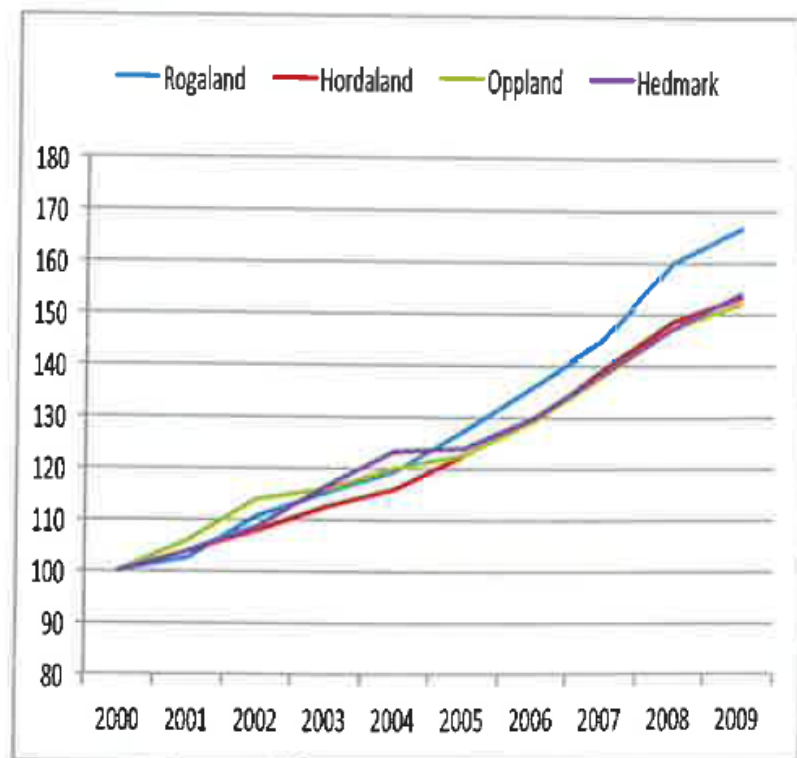
Ser det også i fylkesvise tall

Average wage

Figur: 19

Index

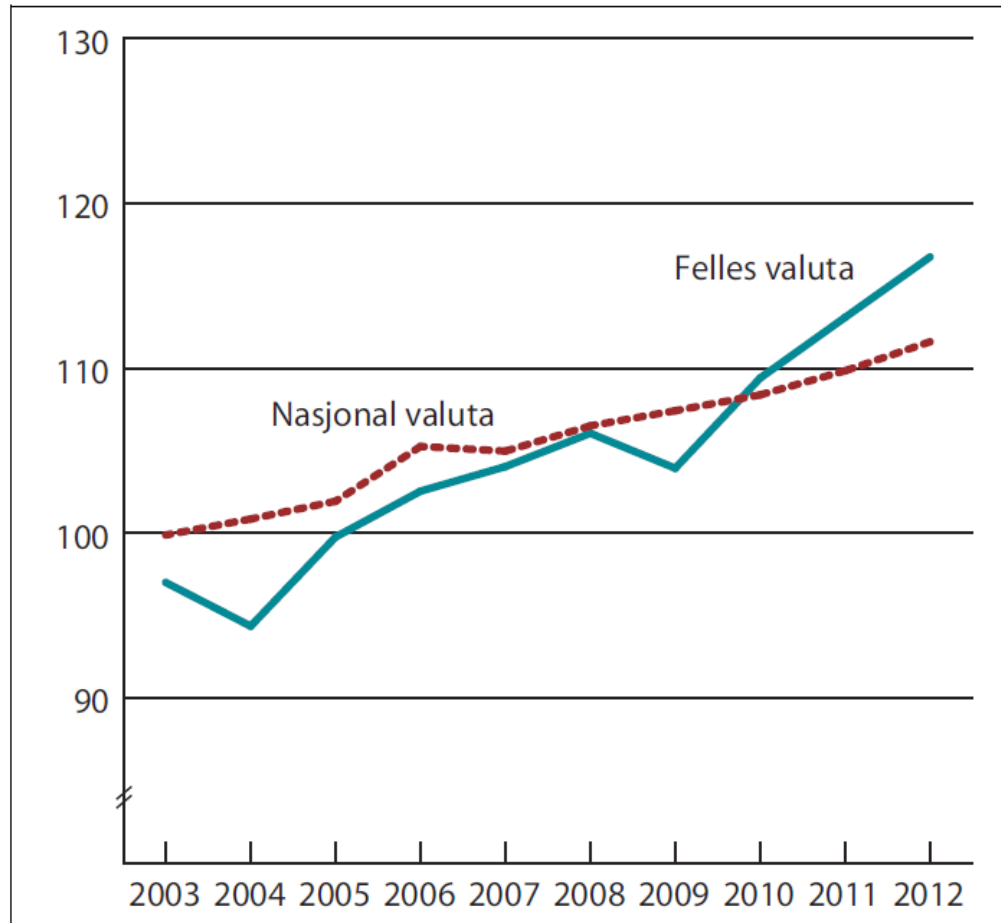

Figur: 20

Figur hentet fra masteroppgaven til
Korbu og Eriksen, BI: The petroleum
Industry and the petroleum rent

Olje og bolig driver opp lønnsnivået

Relative timelønnskostnader i industrien. 2002 = 100.

Kilder: Bureau of Labor Statistics (BLS), Eurostat, Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget.

Norsk lønnsdannelsen – en suksess

Skapt av Odd Aukrust i 1966 og døpt 'hovedkursen'

- I 1965 vant Per Borten valget ved å love å få kontroll over prisstigningen.
- Borten oppnevnte Odd Aukrust til å lede et utredningsutvalg

"Det er et sentralt punkt i det bildet vi har dannet oss av de økonomiske mekanismene i Norge at en kan forestille seg noe en kan kalle for **'hovedkursen for lønns- og prisutviklingen'.**"

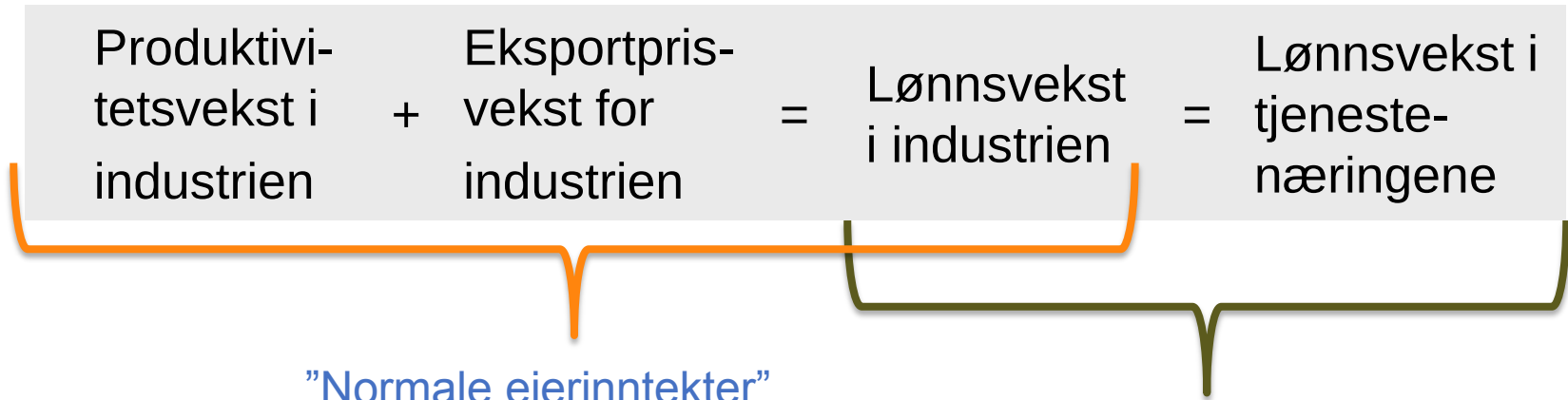
Aukrust-utvalget, 1966

"Hovedkursen er trendene i den innenlandske lønns- og prisutviklingen som gir

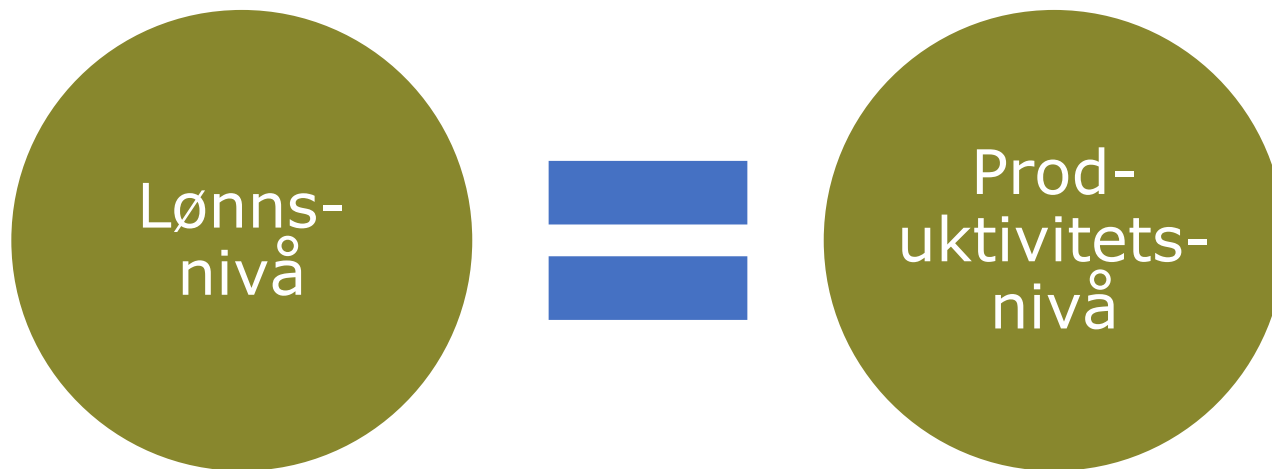
1. Normale eierinntekter i konkurranseutsatt industri, og
2. Normalt forhold mellom lønnsnivået i tjenestenæringene og lønnsnivået i industrien."

Aukrust-utvalget, 1966

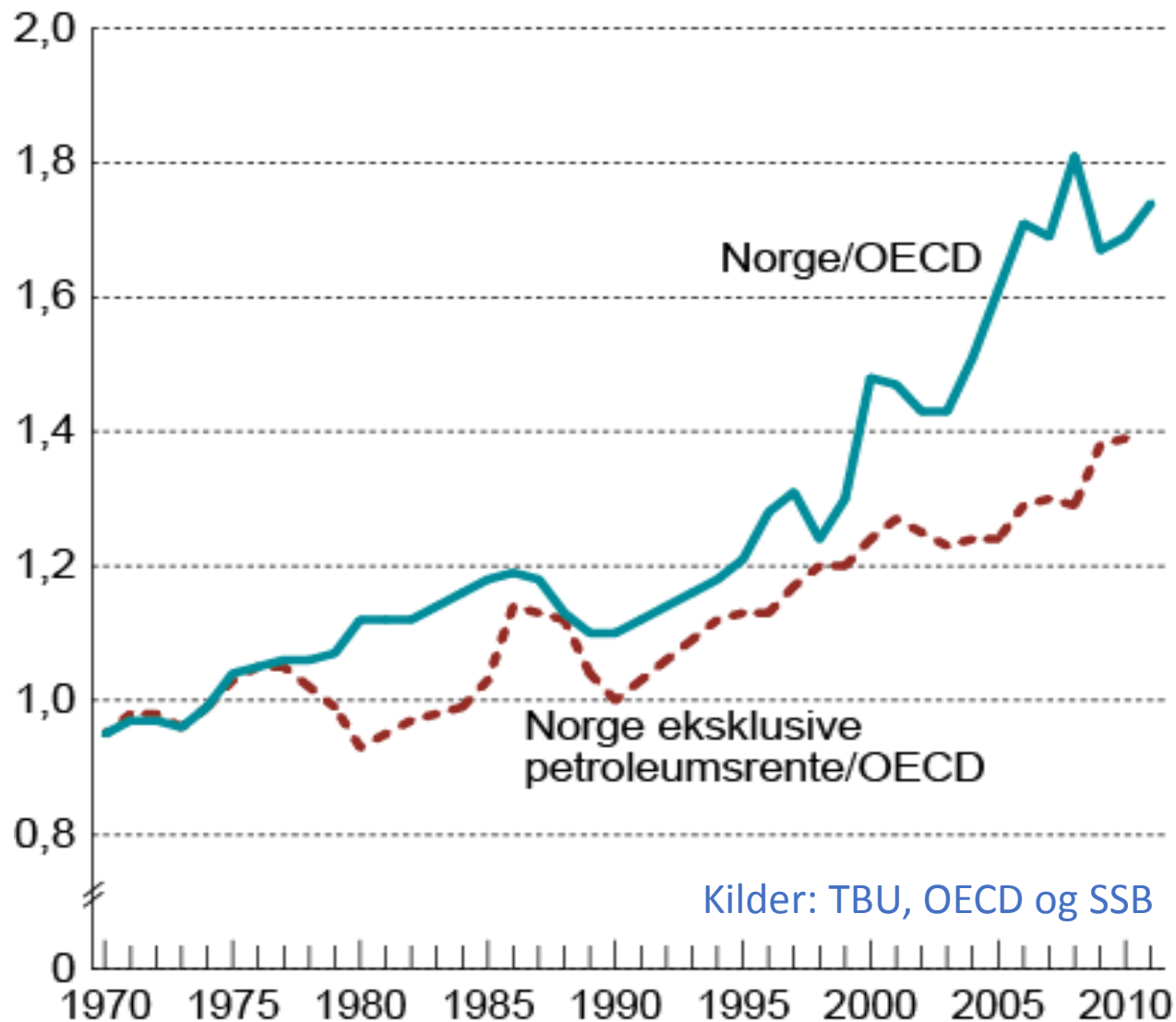
Hovedkursen for lønnsveksten

Lønnsnivået er høyt fordi vi fortjener det

BNP per innbygger i Norge relativt til OECD-snittet

To bidrag til høy produktivitet

Så, har Norge mye kapital?

Land har fem kapitalarter:

Finanskapital

- Penger i utlandet
- Oljefondet

Fornybare naturressurser

- Skog, fisk, vannkraft og landbruk

Ikke-fornybare naturressurser

- Olje og gass
- Mineraler

Produsert kapital

- Maskiner, bygninger, veier, PCer

Humankapital

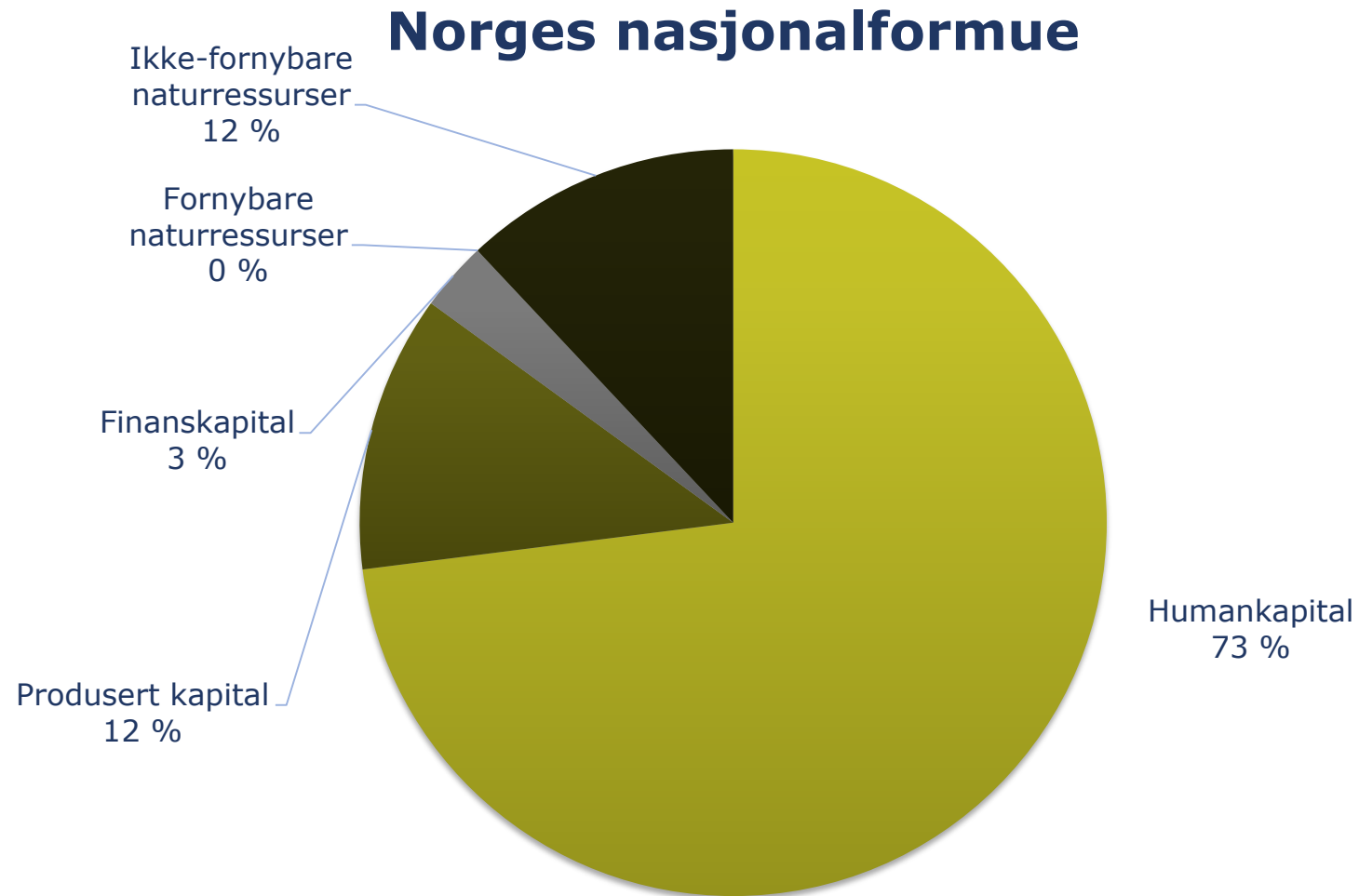
- Arbeidskraft, kunnskap, evner

Gir finans-
inntekter

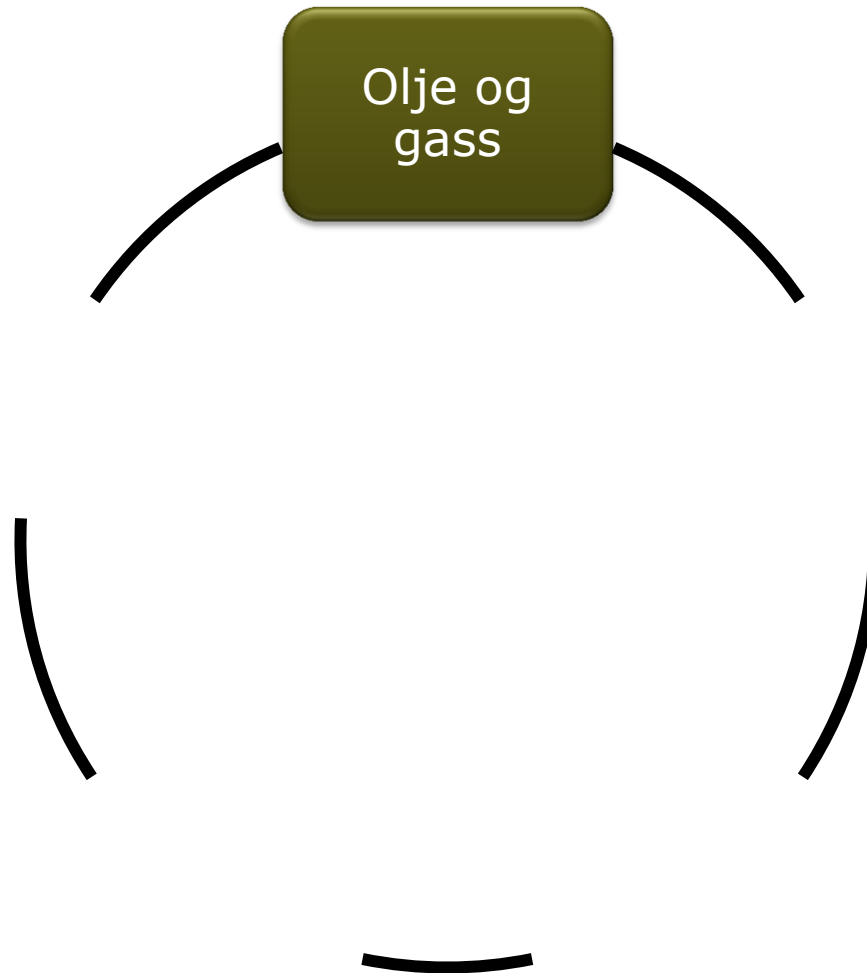
Gir verdiskaping og høy produktivitet

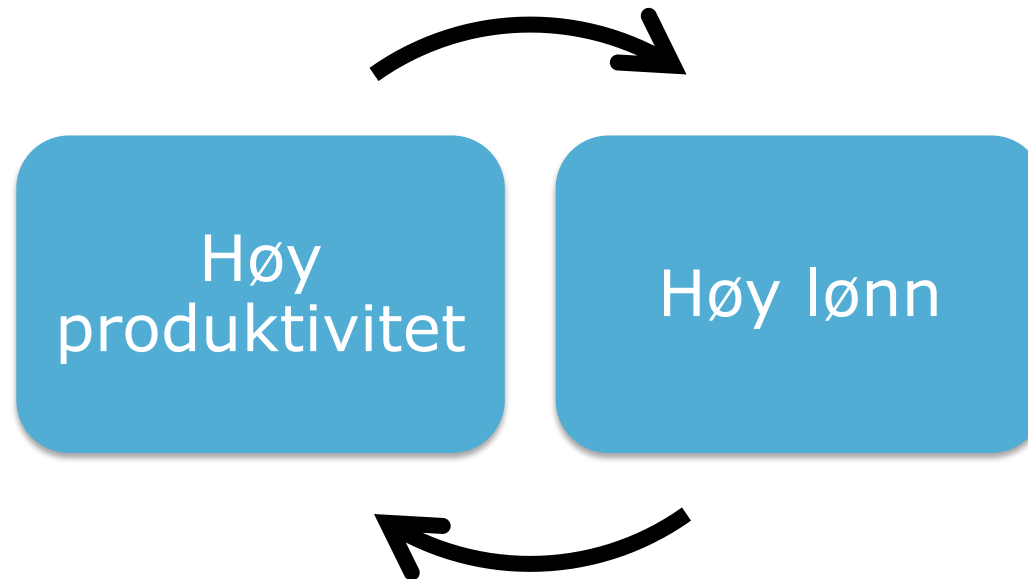
Norge har mye humankapital

Verdens mest produktive fordi...

Oljen øker både norske lønninger og produktiviteten

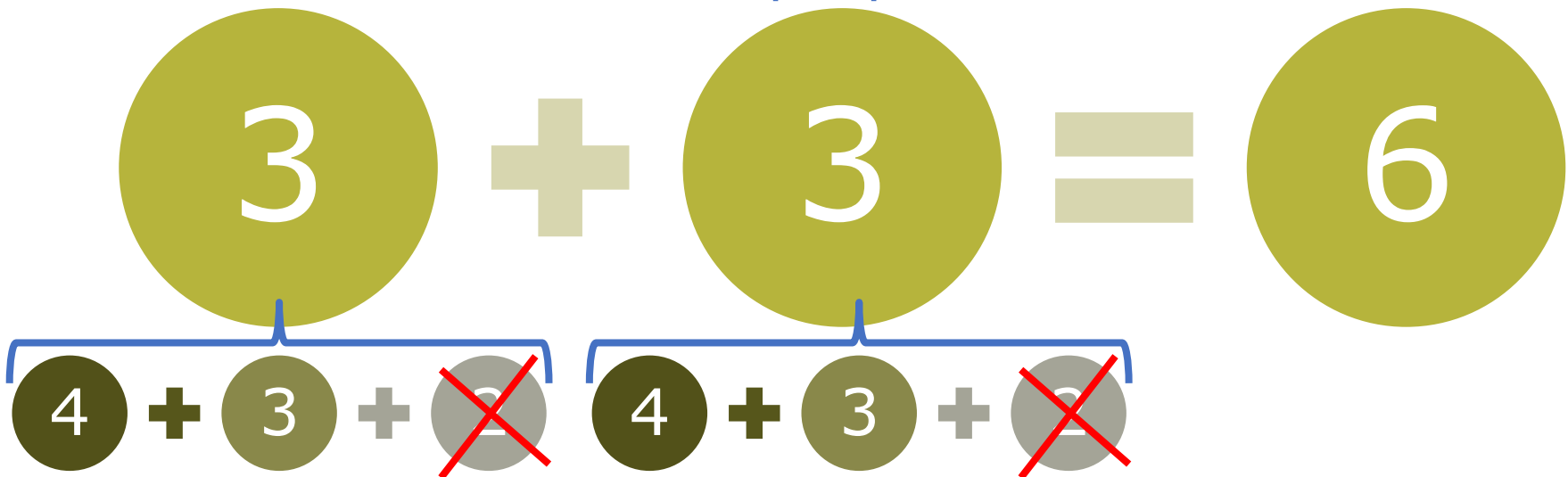
Rikdommen gjør oss produktive

- Hovedkursen har virket, dvs. industridøden er produktivitetsdrevet

Produktivitet

Eksportpriser

Lønn

Rikdommen gjør oss produktive

- Hovedkursen har virket, dvs. industridøden er produktivitetsdrevet
- Men er rikdommen reell?

Produktivitet

3,5

+

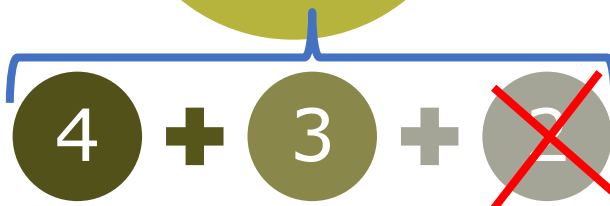
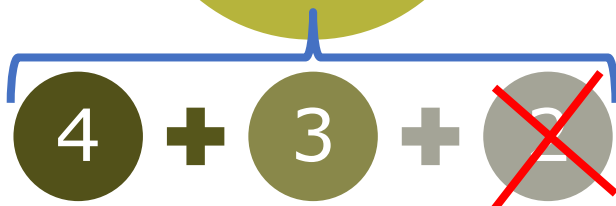
Eksportpriser

3,5

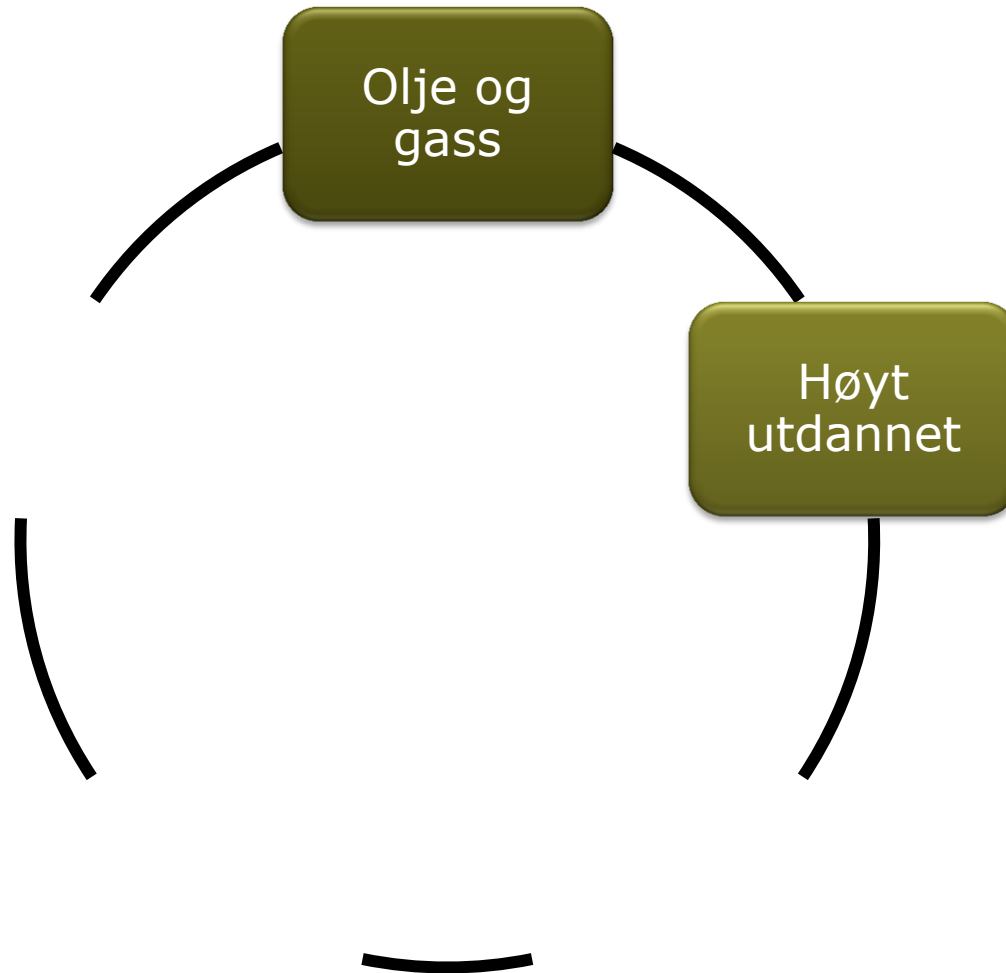
=

Lønn

7

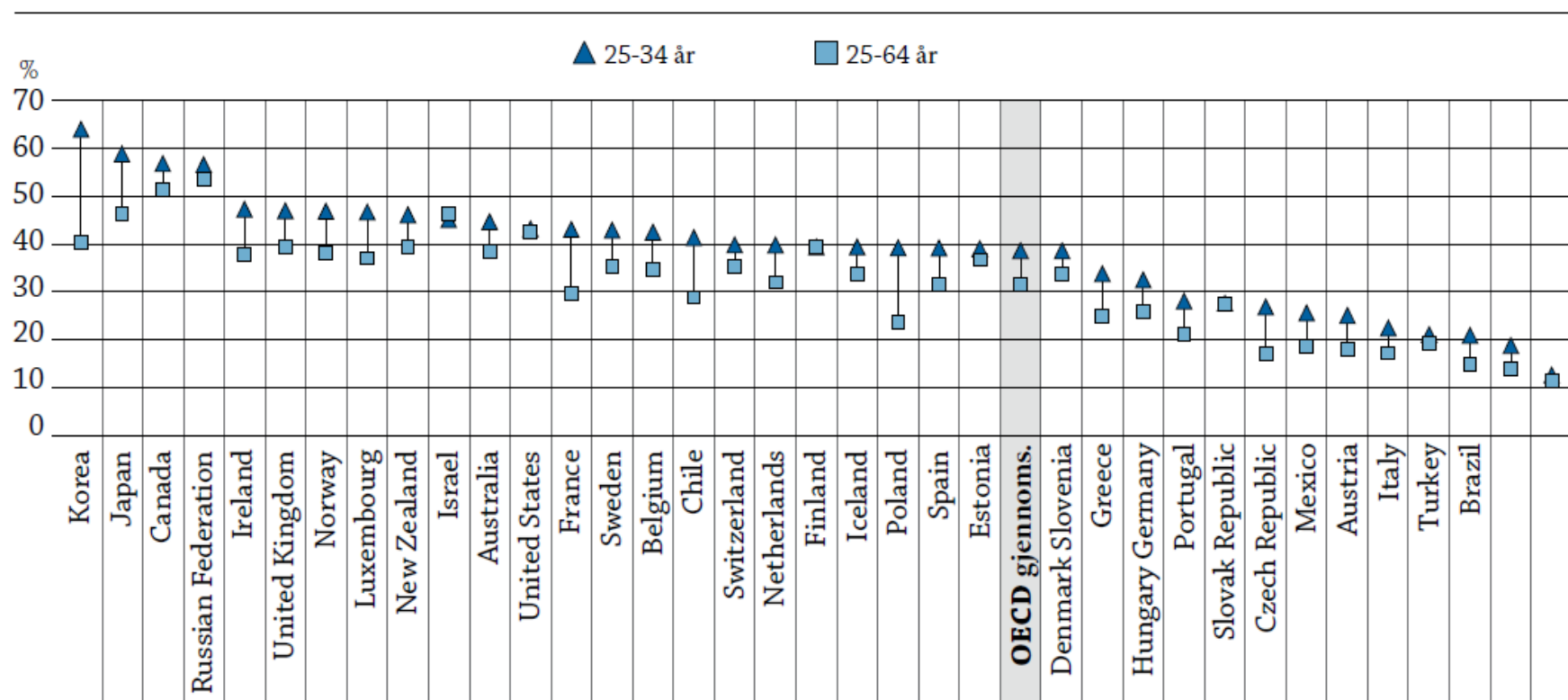

Verdens mest produktive fordi...

Utdanningsnivå

Andelen av befolkningen som har tatt høyere utdanning (2011)

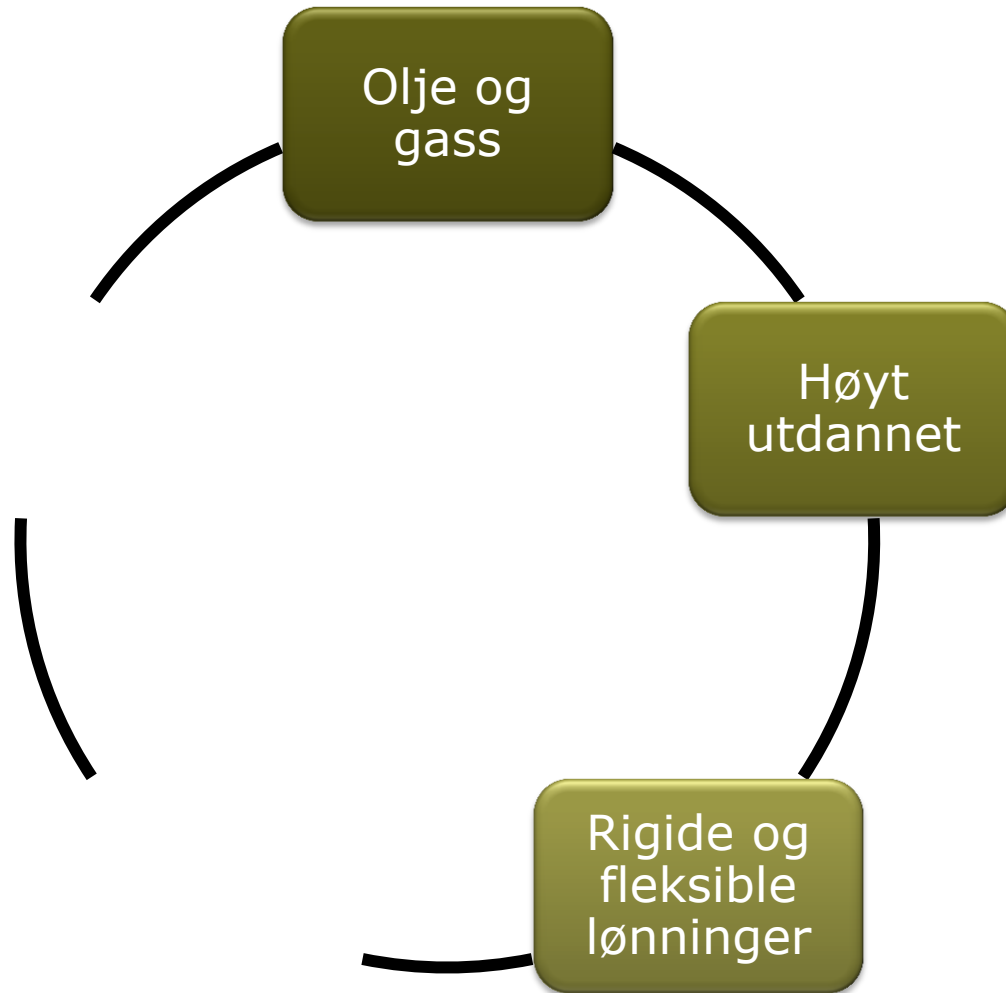

Landene er rangert etter andelen av 25-34 åringer som har tatt høyere utdanning (tertiary education).

Kilde: OECD. Tabell A1.3a. Se Apendiks 3 for noter (www.oecd.org/edu/eag.htm).

StatLink <http://dx.doi.org/10.1787/888932846215>

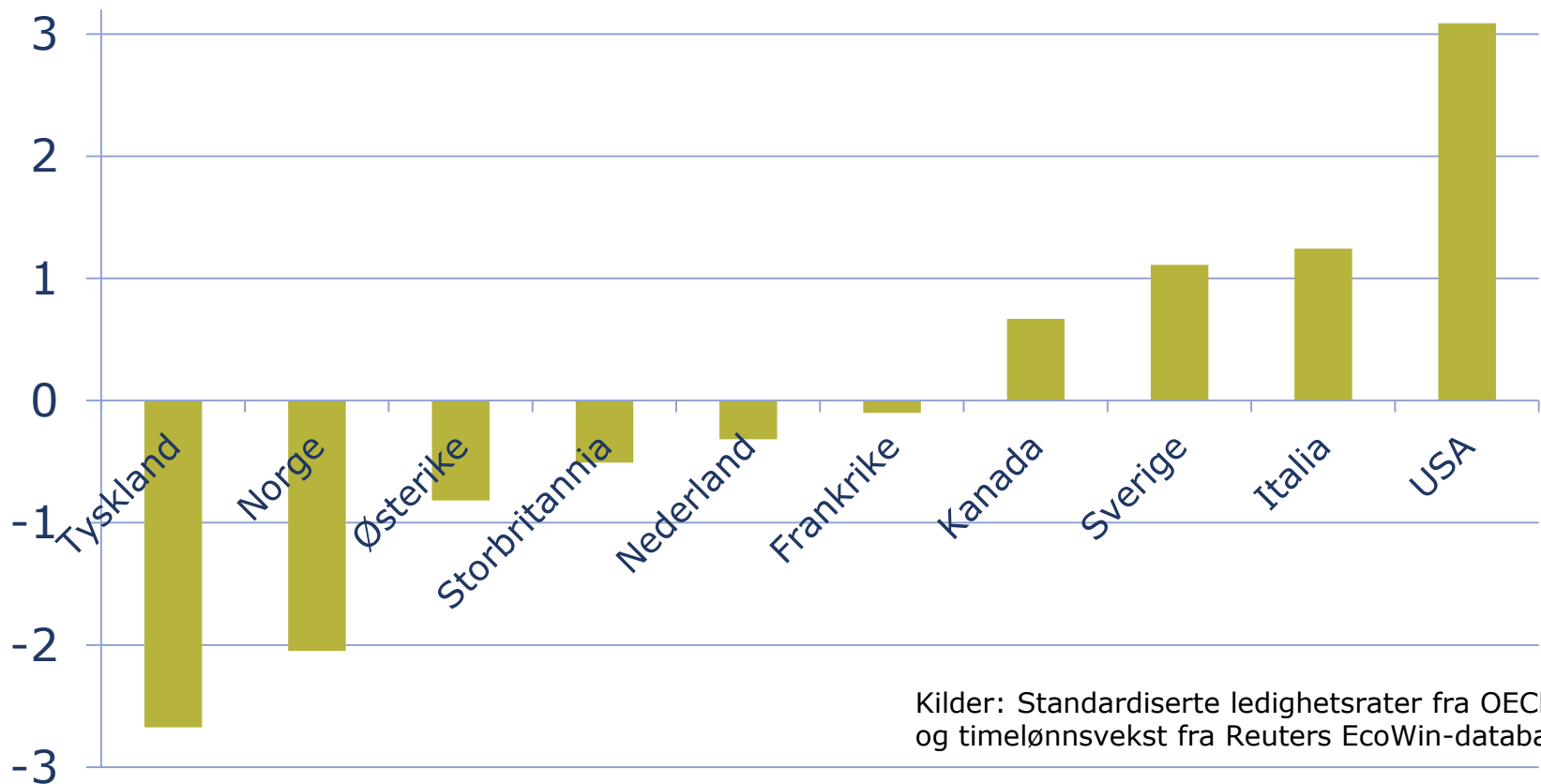
Verdens mest produktive fordi...

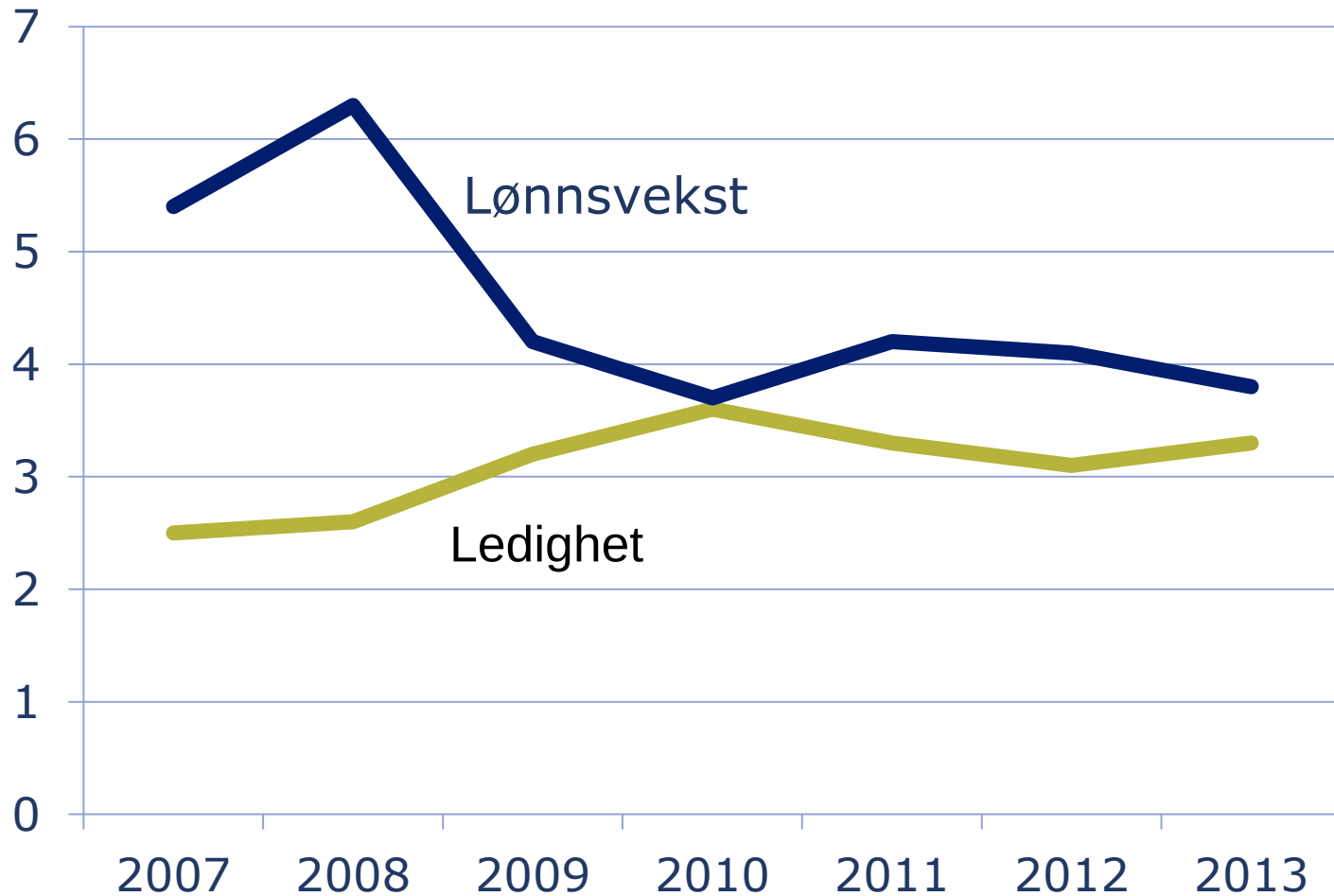
Blant verdens høyeste reallønnsfleksibilitet

Summen av endringene i lønnsvekst og arbeidsledighet (2006/07-2009/10)

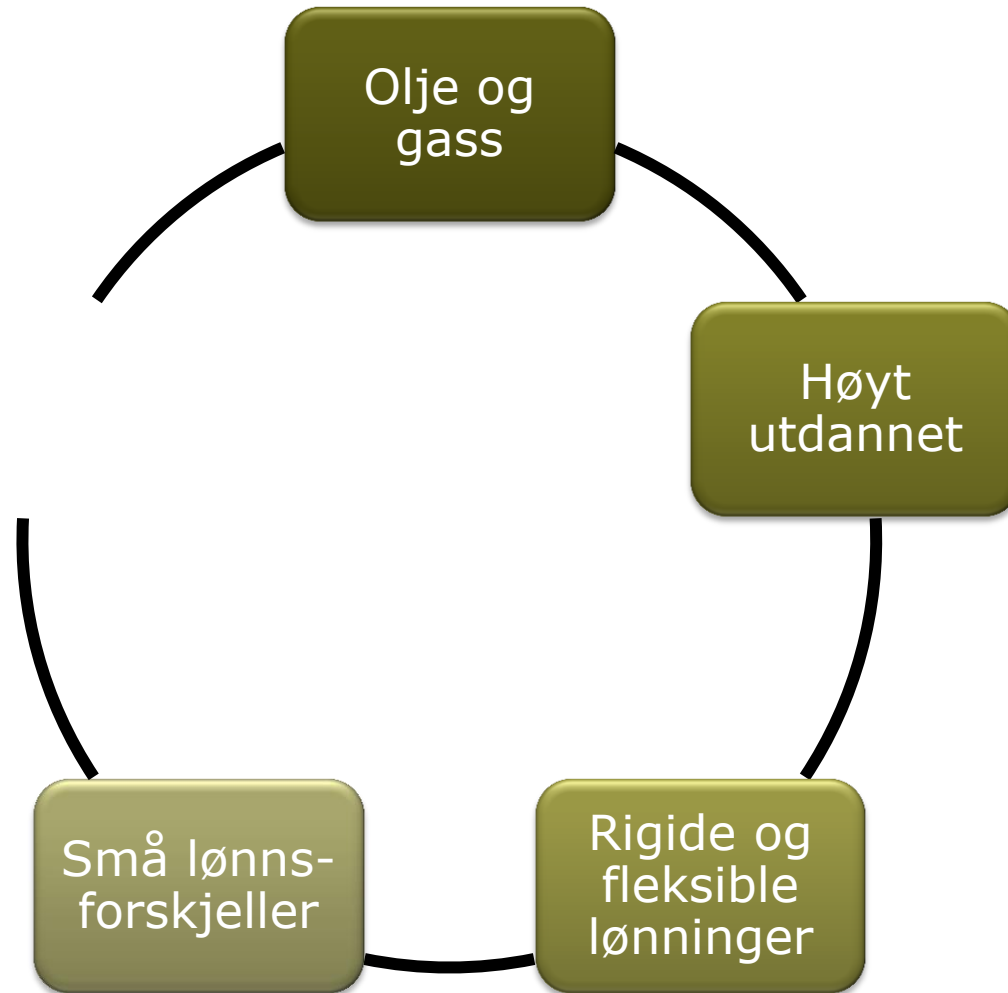

Kilder: Standardiserte ledighetsrater fra OECD og timelønnsvekst fra Reuters EcoWin-databas

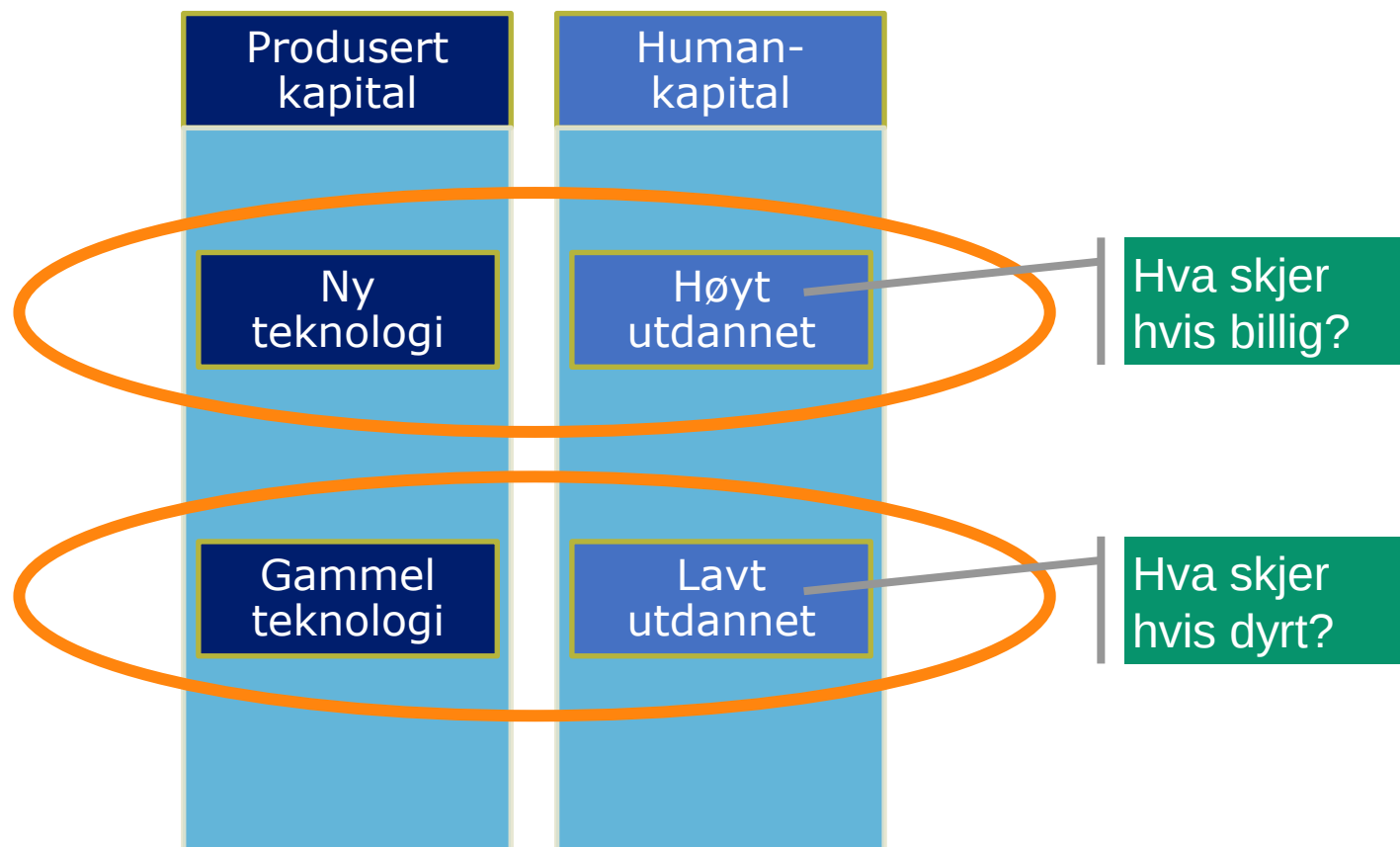
Norsk lønnsfleksibilitet i verdenstoppen

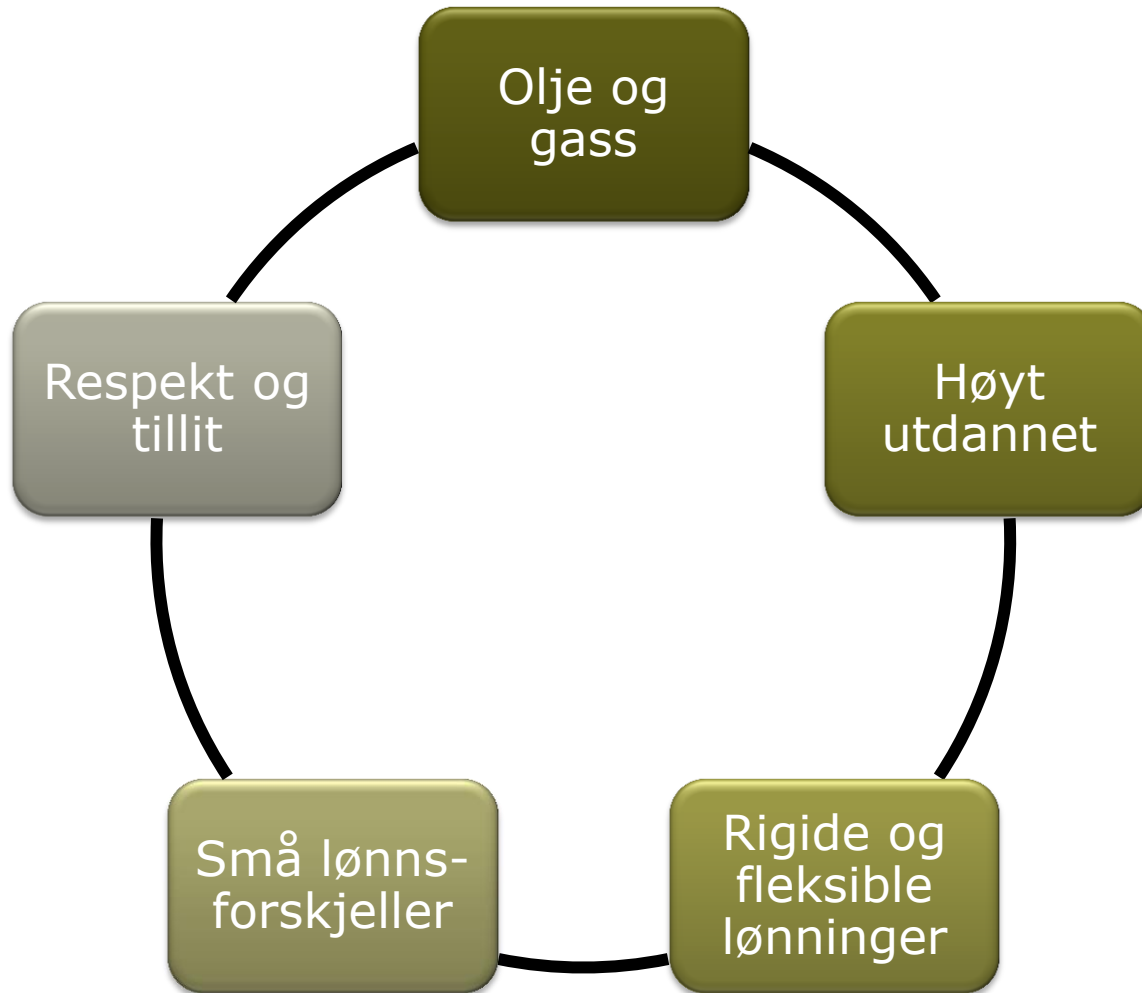
Verdens mest produktive fordi...

Små lønnsforskjeller gir høy produktivitet fordi kapital har ulik kvalitet

Verdens mest produktive fordi...

Sosial kapital

- De 5 kapitalartene forklarer kun 75% av inntekstforskjellene
- Trenger en sjette kapitalart: Sosial kapital
  - Harvard-professor Robert Putnam: Sosial kapital er graden av mellommenneskelig tillit (ref: *Bowling alone*)
  - Moderne arbeidslivet preges av samarbeid. Forutsetter respekt og anerkjennelse. Ingen produserer alene.
  - Et samfunn må ha lovrespekt, klare rettigheter og plikter
- Sosial kapital øker effektiviteten av øvrig kapital
- Med liten grad av tillit, brukes mer på kontroll, straff, forsikringer og jurister.
  - Manglende tillit skaper usikkerhet.
  - Usikkerhet er kostbart og innbyr ikke til innsatsvilje.

Norge rikest på sosial kapital

- Norge: Flest (65%) sier at man kan stole på de fleste mennesker (Inglehart og Baker, 2000)
  - Danmark og Sverige: 2. og 3. plass.
  - Vest-Europa for øvrig: 40-50%.
  - USA: 37%.
  - Sør-Amerika og Øst-Europa: Under 30%
- Den norske modellen = mellommenneskelig tillit.
- Modellen hadde ikke vært mulig om
  - skatteyterne ikke hadde hatt tillit til trygdemottakerne
  - høyt utdannede ikke hadde sett verdien av små lønnsforskjeller
  - skjermede næringer ikke hadde tatt hensyn til industrien
  - arbeidstakere ikke hadde jobbet for næringslivets interesser
  - arbeidsgivere ikke hadde ønsket et godt arbeidsmiljø.

Norske muligheter i årene framover

Kontakt:

roger.bjornstad@samfunnsokonomisk-analyse.no

Tlf. 97 41 10 01